

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА НОРМАЛІЗАЦІЇ ВІДТВОРЕННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

МИКОЛЕНКО І.Г., К.Е.Н.,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

Стаття присвячена встановленню взаємозв'язку між характеристиками інноваційно-інвестиційного розвитку агропідприємств результативністю протікання відтворювальних процесів.

The determinants and casual links in the reproduction process and innovative and investment development of agricultural enterprises are considered in the article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективність сільськогосподарського виробництва є основою досягнення певних параметрів протікання відтворювальних процесів. Нажаль протягом всього пореформеного періоду ефективність основної діяльності сільськогосподарських підприємств не створювала умов навіть для простого відтворення авансованого у виробничий процес капіталу, свідченням чого є, як загальний рівень рентабельності виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, який коливався протягом 2000-2009 рр. не перевищував 30 %, так і той факт, що близько третини сільськогосподарських підприємств зазнають збитків від здійснення своєї виробничої діяльності.

При цьому характер конкурентних відносин на нижніх рівнях маркетингової інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, який характеризується наближенням конкурентної ситуації до олігопсонії в межах регіональних ринків та монопсонії в межах локальних, фактично не залишає сільськогосподарським товаровиробникам сценаріїв їх комерційної поведінки, крім тих, які є орієнтованими на зміцнення цінової конкурентності за рахунок зниження витрат на одиницю продукції. На фоні ж зношеності матеріально-технічної бази агровиробництва, підвищеного рівня внутрішніх витрат, пов'язаних зі створенням продукції, єдиним шляхом підвищення конкурентоспроможності продукції та, відповідно, досягнення об'єктивно необхідної пропорційності у протіканні відтворювальних процесів в економіці агропідприємств, є впровадження інноваційних технологічних рішень у виробництво. В свою ж чергу, останнє потребує залучення певних інвестиційних ресурсів. Отже, створення умов для інноваційно-інвестиційного розвитку агропідприємств є запорукою та головною передумовою набуття відтворювальними процесами в сільському господарстві розширеного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування ресурсної бази суб'єктів сфери аграрного виробництва, протікання відтворювальних процесів в їх економіці, застосування інноваційних техніко-технологічних рішень стали предметом досліджень вітчизняних вчених-економістів, зокрема: П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, В.Я. Амбросова, Л.А. Анічина, Г.М. Підлісецького, П.М. Макаренка, О.І. Дація, А.І. Даниленка, О.А. Бугуцького, Л.І. Федулової та багатьох інших. При цьому більшість дослідників збігаються в необхідності реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств аграрного сектора економіки, як основи стабілізації та гармонізації параметрів його функціонування. В дослідженнях вказаних авторів достатньо детально розглядаються питання формування ресурсної бази, функціонування та відтворення капіталу, реалізації певних моделей розвитку аграрної сфери. Однак, на сьогоднішній день, питання результативного впровадження інноваційних техніко-технологічних рішень, залучення для цього відповідних інвестиційних ресурсів, визначення параметрів гармонійного протікання відтворювальних процесів в економіці сільськогосподарських товаровиробників залишаються недостатньо проробленими ані теоретично, ані практично.

Цілі статті. Метою даної публікації є встановлення взаємозв'язку між характеристиками інноваційно-інвестиційного розвитку агропідприємств результативністю протікання відтворювальних процесів.

Виклад основного матеріалу. Необхідність інтенсифікації впровадження інноваційних рішень в сільськогосподарське виробництво доведена дослідженнями великої кількості вчених та не викликає жодних сумнівів. Ми поділяємо загально визнану позицію, що саме вдосконалення технологічного забезпечення виробництва продукції є запорукою підвищення цінової конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції за рахунок зниження питомих витрат на її створення. Наразі, рівень цінової конкурентоспроможності більшості видів сільськогосподарської продукції, що виробляється вітчизняними товаровиробниками, є нижчим за імпортовану продукцію. Причинами цього є: 1) характер використання процедур розподілу сільськогосподарської продукції на ринку; 2) вертикально диференційованій конкурентній ситуації на аграрному ринку; 3) загальний рівень ефективності виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

4) існуючий ступінь інтегрованості або дезінтегрованості різних за своїм функціональним навантаженням операторів та їх груп, а також інтенсивність вертикальних інтеграційних процесів; 5) умови протікання горизонтальних інтеграційних процесів; 6) наявні можливості запровадження інноваційних виробничих та збутових технологій в практику поточної діяльності товаровиробників. При цьому набуття розвитком господарських систем інноваційного характеру передбачає залучення неабияких розмірів інвестиційних ресурсів та спрямування їх на модернізацію, передусім, матеріально-технічної складової ресурсного потенціалу агровиробництва. Проте, об'єктивний характер вказаних ускладнень та обмежень потребує опрацювання принципово нових шляхів активізації інвестиційної діяльності, в першу чергу, за рахунок внутрішніх резервів товаровиробників.

В контексті вирішення задачі набуття інноваційного характеру вітчизняного сільського господарства не витримує критики структура витрачання інвестованих в розвиток агровиробництва коштів через зміщення акцентів з придбання нової техніки та запровадження прогресивних технологій до превалювання використання їх фрагментів шляхом залучення якісних посівних матеріалів, агрохімікатів тощо, що, в свою чергу, не відповідає характеру задач комплексної модернізації аграрної галузі.

В період 2005-2008 рр. на фоні поглиблення кризових явищ в економіці, які не могли не відбитися на функціонуванні ринку сільськогосподарської продукції, відбулися суттєві зрушення в ефективності поточної діяльності виробників (табл. 1), які, з одного боку, відкривають внутрішні резерви коштів для реінвестування в виробництво, а, з іншого, спотворюються реалізацією недалекоглядних економічних інтересів власників ефективних на сьогоднішній день суб'єктів агробізнесу.

Порівнюючи ефективність діяльності підприємств у 1990-2008 рр. бачимо, що прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції в 1995 році становив 675,6 млн. грн., а в 2008 році збільшився до 5 462,1 млн. грн. Прибуток від реалізації продукції рослинництва збільшився в порівнянні з 1995 роком в 4,7 рази.

Результати аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств за показником рентабельності демонструють, що в 1990 році вона становила в рослинництві 98,3 %, в 2005 році – 7,9 %, в 2006 році – 11,3 %, а в 2008 році – 19,6 %, що свідчить про вплив численних факторів та нестабільну результативність виробничої діяльності в агровиробництві. Безумовно, це відбувається на протіканні відтворювальних процесів в сільськогосподарському виробництві, зокрема, визначає характер оновлення його матеріально-технічної бази та підтримання відповідного рівня технологічного забезпечення.

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні в 1990-2008 рр.*

Показник	Значення показників ефективності по рокам:									Темп приросту показника 2008 до 1990, %	Темп приросту показника 2008 до 2000, %
	1990	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн. грн.	11422,8	675,6	-121,4	1476,1	1283,3	1253,2	630,4	4168,9	5462,1	-52,18	4599,26
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації продукції рослинництва, млн. грн.	7060,0	1152,7	1834,5	2535,0	1969,6	900,2	1567,3	5501,6	5450,7	-22,79	-197,12
Рентабельність сільськогосподарського виробництва, %	42,6	13,6	-1,0	12,6	8,1	6,8	2,8	15,6	13,4	-68,54	1440,00
Рентабельність виробництва продукції рослинництва, %	98,3	55,5	30,8	41,7	20,3	7,9	11,3	32,7	19,6	-80,06	36,36

* За даними Держкомстату України [5].

Дані табл. 1 додатково доводять, що, по-перше, рослинництво було й залишається єдиною галуззю сільськогосподарського виробництва, за рахунок порівняно високого рівня функціонування якої, функціонує виробництво всієї сільськогосподарської продукції. При цьому, як свідчать статистичні дані, протягом 2008 року намітилися позитивні тенденції у суттєвому збільшенні ефективності функціонування галузі, хоча вона все ще залишається значно нижчою рівня 1990 року. На нашу думку, найголовнішими стримуючими факторами є недоліки у функціонуванні вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції, на якому пріоритетними виявляються інтереси далеко не безпосередніх товаровиробників, та проблеми у формуванні та функціонуванні виробничого потенціалу аграрних підприємств, передусім, його технологічної та матеріально-технічної складових. Шляхом розв'язання ж останнього протиріччя залишається інноваційний вектор розвитку сільськогосподарського виробництва.

Слід звернути увагу на показники приросту інвестицій в основний капітал вітчизняних сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Темпи приросту інвестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств в Україні в 2000-2008 рр.
(у відсотках до попереднього року)

* За даними Держкомстату України [5].

Як бачимо (табл. 1 та рис. 1), зростання ефективності агровиробництва, навіть з урахуванням часових лагів між отриманням результатів основної діяльності та можливими строками реінвестування їх частини у модернізацію активної частини основних засобів, не призводить до активізації залучення внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів. Останнє є свідченням суттєвої реформованості відтворювальних процесів в сільськогосподарському виробництві. В свою чергу, в якості основного критерію нормалізації відтворення ми пропонуємо розглядати саме пропорційність між обсягами реінвестування коштів на модернізацію підприємств та обсягами отримання результатів від основної діяльності. Дотримання цієї умови дозволить не тільки

При цьому процес впровадження інноваційної моделі розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва під впливом чисельних факторів мікро- та макросередовища, при чому центральним з яких залишається характер відтворювального процесу.

Найбільш значимими факторами макросередовища є: стан ринку сільськогосподарської техніки, а саме його характеристики, що визначають її наявність та доступність для придбання споживачами; регуляторна та фіскальна політика держави, яка визначає тенденції капіталізації підприємств аграрного сектора; інвестиційний клімат галузі рослинництва, який визначає приток коштів з інших сфер економічної діяльності в розвиток підприємств галузі; досягнення науково-технічного прогресу, які визначають впровадження у сільськогосподарське виробництво нових технологій та зразків техніки; кредитна політика банків та інших суб'єктів ринку фінансових послуг, яка визначає можливість та доступність залучення безпосередніми товаровиробниками кредитних ресурсів в оновлення складу технічних засобів.

До факторів мікросередовища слід відносити: технічна політика підприємства, яка є концептуальним втіленням підходу підприємства до реалізації агрономічних та технологічних характеристик; товарна політика підприємства, яка є основною складовою його маркетингової політики та основним чинником формування програми виробництва; характер протікання відтворювального процесу, який визначає формування потенційних можливостей та фінансового забезпечення діяльності підприємства.

Зважаючи на окреслені обставини та положення, ми можемо наполягати на наявності суттєвого взаємозв'язку між характеристиками відтворювального процесу та динамікою впровадження інноваційних рішень в виробничу сферу аграрного сектора економіки.

Висновки. Нормалізація відтворювальних процесів в сільськогосподарському виробництві, набуття ними розширеного характеру є головною умовою забезпечення стабільного розвитку аграрної сфери вітчизняної економіки. В сучасних умовах найбільш раціональним, якщо не єдиним, шляхом досягнення цього є опрацювання механізмів, які б забезпечили широке та результативне впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку агровиробництва. Дослідження цієї проблематики дозволили встановити тісний взаємозв'язок між характеристиками відтворювального процесу та динамікою впровадження цієї моделі в практику ведення агробізнесу.

Література.

1. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: [монографія] / О.М. Климов, А.І. Даниленко, В.М. Трегобчук та ін. — К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. — 540 с.
2. Федулова А.І. Розвиток національної інноваційної системи України / А. І. Федулова, М. Т. Пашута // Економіка України. — 2005. — № 4 (521). — С. 35-47.
3. Коваль П.В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу / П.В. Коваль // Економіка АПК. — 2005. — № 8. — С. 45-52.
4. Харченко О.В. Ресурсне забезпечення та шляхи оптимізації умов вирощування сільськогосподарських культур у Лісостепу України: [монографія] / О.В. Харченко. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. — 342 с.
5. Сільське господарство України за 2008 рік. Статистичний щорічник / Державний комітет статистики України; Під заг.кер. Ю.М. Остапчука. — К., 2009. — 370 с.